

İNSAN HAKLARI, SOSYAL HİZMET VE MÜLTECİLİK ÜZERİNE BİR DERLEME

Aras ÖRGEN¹

ÖZET

İçinde barındırdığı insan hakları, sosyal adalet ve savunuculuk gibi kavramlarla dezavantajlılık konusuna yaklaşan bir meslek olan sosyal hizmet, mültecilik konusu ile yakından ilgilidir. Özellikle kendine has güçlendirme, baskı karşıtı uygulama ve hak temelli yaklaşım gibi yöntemleri ile mültecilerin insan haklarına yaraşır bir biçimde desteklere ulaşması ve sağlıklı bir entegrasyon süreci geçirmeleri adına sosyal hizmet uzmanları mültecilik alanında aktif bir role sahiptir. Bir derleme niteliğinde olan bu yazı, insan hakları ve sosyal hizmet ilişkisi üzerinden sosyal hizmet yaklaşımlarına değinerek, mültecilik konusunu ele almaktadır. Bu inceleme mültecilerin Türkiye'deki statülerinin, desteklere erişimde yarattığı sıkıntılar ve sosyal hizmet uzmanının mültecilerle çalışırken kullanacakları yaklaşımları içererek sosyal hizmetin insan hakları ve mültecilik ile ilişkisini sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal hizmet, mültecilik, insan hakları

A REVIEW ON THE RELATION BETWEEN SOCIAL WORK, IMMIGRATION AND HUMAN RIGHTS

ABSTRACT

Within the notions enclosed in such as human rights, social justice and disadvantages, social work itself has a natural connection with immigration. Specifically with approaches such as empowerment, anti-oppressive practice and rights-based

---

¹ Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf öğrencisi. E-posta: arasorgen@gmail.com

approach; social workers have an active role on immigration by providing services which are suitable for human dignity and by helping them to have a healthy integration process. This paper aims to conclude the connection between immigration and social work through the relation of social work and human rights with the approaches of social work itself. This review presents the relation between social work, human rights and immigration by including the legal situation of the refugees in Turkey, problems it created while reaching social support services and the approaches could be used by the social workers when they are working with refugees.

Key Words: Social work, immigration, human rights

GİRİŞ

Yaşadığımız toplumda uzun süredir var olan bir meslek olan sosyal hizmet mesleği, temelini insan haklarından alan ve insan onuruna yaraşır bir hayatın tüm bireyleri kapsamı adına çalışan bir meslektir. Toplumun her kesiminden bireylerin hayatını olumlu yönde değiştirmeye ve geliştirmeye çalışan sosyal hizmet mesleği özellikle toplumun dezavantajlı kesimleri ve grupları ile yakın bir ilişkiye sahiptir. Dezavantajlı bireylerin ve grupların toplumda özgürce var olması, kaynak ve hizmetlerden eşit bir şekilde faydalanmaları ve desteklere erişimde insan onuruna yaraşır bir hizmet almaları adına sosyal hizmet uzmanları önemli role sahiptir. Bu önemli rol, sosyal hizmetin kendi içerisinde barındırdığı insan hakları temelinden gelir ve savunuculuk, sosyal adalet, ayrımcılık karşıtlığı gibi temel kavramlarla ilişkilidir. Yine hak temelli yaklaşım, güçlendirme ve baskı karşıtı uygulama gibi kendine has müdahale yöntemleri olan sosyal hizmet mesleği insan hakları idealinde kendini geliştirir ve gündemini de ilgili gruplara yönlendirir. Bu gruplardan biri de günümüzde hak ihlalleriyle fazlasıyla yüzleşen sığınmacılar ve mültecilerdir.

Dezavantajlı olma hali, içinde bulunulan çağa ve sosyal sorunlara göre şekil gösterir. Özellikle Arap Baharı ile Ortadoğu'daki halkların savaşlar ve terörizm sonucu yer değiştirme hareketlerine girmesi, Suriye krizinin başlaması ile mültecilerin komşu ülkelere sığınması, özellikle Türkiye açısından yeni bir dezavantajlı grup oluşturmuş veya zaten dezavantajlı yaşayan bir grubu görünür kılmıştır. Özellikle Türkiye'deki göç ile ilgili yasaların belirsizliği, coğrafi kısıtlama, nefret söylemleri ve ihtiyaç temelli uygulamalar, Türkiye'de bulunan sığınmacı ve mültecileri haklarına erişimleri konusunda hak ihlallerine açık bir yerde bırakmaktadır. Sayıları yaklaşık dört milyona

ulaşan bu bireylerin, kapsamlı bir sosyal hizmet müdahalesine ihtiyacı da ortaya çıkmıştır. Geline nokta itibariyle de insan haklarına uygun ve hak temelli bakış açısına sahip uygulamaların ön plana çıkması, entegrasyon süreci ve sosyal adalet adına bir katkıda bulunacaktır. Özünde sosyal hizmet, insan hakları ve mültecilik konuları üzerine odaklanan bu inceleme mültecilerin Türkiye'deki statülerinin, desteklere erişimde yarattığı sıkıntılar ve sosyal hizmet uzmanının mültecilerle çalışırken kullanacakları yaklaşımları içererek sosyal hizmetin insan hakları ve mültecilik ile ilişkisini sunmaktadır.

Sosyal Hizmet ve İnsan Hakları

Sosyal hizmet mesleği insan hakları ile yakından ilgili olan bir meslektir. Sosyal hizmetin temelini oluşturan iki kavram olan 'sosyal adalet' ve 'self-determinasyon' özgürlük ve eşitlik ile ilişkili olup, sosyal hizmetin mikro, mezo ve makro boyutunda yer alır. Özellikle sosyal hizmetin genelci yaklaşımı bu iki kavram çerçevesinde temellenir (Şahin, 2002). Genelci sosyal hizmet insan davranışını bireyin çevresi ile değerlendirir ve 'çevresi içinde birey' olarak insanı düşünerek bir müdahale planı hazırlar. Toplum ve birey birbirinden bağımsız değildir. İki kavram da birbirini yakından ilgilendirir. Bu nedenle hem toplumsal refah için sosyal adalet hem de bireysel özgürlükler için self determinasyon sosyal hizmetin içerisinde yer alır. İçerisinde birçok yaklaşım, yöntem ve farklı disiplinlere yer veren sosyal hizmet mesleği ülkemizde ve dünyanın birçok ülkesinde var olmaktadır.

Sosyal hizmet bir meslek olarak bireylerin sosyal işlevselliğini arttırmak, toplumsal refaha ve sosyal adalete katkı sağlamak, incinebilir grupların insan haklarına erişimine yardımcı olmak ve insan haklarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak gibi misyonlara sahiptir (Zastrow, 2014). Bu misyonları gerçekleştirmek için farklı yaklaşımlara sahip olan sosyal hizmet mesleği sosyal, siyasal, ekonomik ve sivil müdahalelere ihtiyaç duyar. Bu müdahaleler ise en geniş anlamda temelini insan haklarından almaktadır. Özellikle II.kuşak haklar olarak nitelendirilen insan hakları, insan hakları idealini burjuvanın haklarından, işçi haklarına indirgemıştır. Bahsi geçen haklar, çalışma hakkı, barınma hakkı, eğitim hakkı ve sağlık hakkı gibi haklardır. Her ne kadar haklar arasında bir hiyerarşi olmadığı belirtilse de günümüzde I.kuşak haklar, II.kuşak haklara göre daha önde tutulmaktadır (Tufan, Sayar, & Koçyıldırım, 2009).

Ancak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve Avrupa Sosyal Şartı'nda sosyal hizmeti ve sosyal refahı ilgilendiren haklar koruma altına alınmış ve belirtilmiştir. Özellikle Avrupa Sosyal Şartı 14.maddesinde belirtilen '*Herkes sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptir*' ifadesi, sosyal hizmetin insan hakları ve kapsayıcı misyonlarına yasal dayanak sağlamaktadır (Tufan, Sayar, & Koçyıldırım, 2009). Bu bağlamda sosyal hizmet insan haklarını gerçekleştirmek adına hak temelli yaklaşımı kullanır.

Hak Temelli Yaklaşım

Geçmişten günümüze sosyal hizmet mesleği insan hakları temelinden çok 'hayırseverlik' üzerinden şekillenmiştir. Bu şekillenme sosyal hizmetin profesyonel bir meslek olma yolunda bir engel oluşturmuştur. Sosyal yardımların sosyal hizmet şeklinde algılanması sosyal hizmet mesleğinin bir insan hakları mesleğinden çok bir yardım işi olarak bilinmesine neden olmuştur. Toplum tarafından şekillenen ve aynı zamanda toplumu şekillendirmeye ve olumlu yönde değiştirmeye çalışan sosyal hizmet mesleğinin toplum tarafından bir yardım işi olarak bilinmesi insan hakları idealini sosyal hizmetten uzaklaştırmıştır (Şahin, 2002). Bu uzaklaşma, sosyal hizmetin genel olarak devlet bünyesinde olması ve alanda mikro uygulamaya ağırlık verilmesi gibi etmenlerin sonucudur. Yardım temelli yapılan sosyal hizmet sorunları kısa süreli olarak çözer ve toplumu geliştirme hedefine değil, statükoyu normalleştirmeye hizmet eder. Esas olan sorunun bir birey üzerindeki etkisini gidermek değil sorunu ortadan kaldırmaktır. Sosyal hizmet normalleştirmeye değil geliştirmeye ve değiştirmeye yönelik bir meslektir. Hak temelli yaklaşım sosyal hizmeti iyilik olarak değil hak olarak ele alır ve bu bağlamda bir müdahale üretir (Tufan, Sayar, & Koçyıldırım, 2009). Hak kavramının aynı zamanda sorumluluk kavramını da barındırıyor oluşu, hak temelli yaklaşımda 'hak sahibi' ve 'görev sahibi' tanımını yaratmıştır. Yaklaşım, hak sahiplerini haklarını aramaları ve talepte bulunmaları, görev sahiplerini de yükümlülüklerini yerine getirmeleri yönünde güçlendirir (Zengin & Altındağ, 2016). Hak temelli yaklaşım; kişi özgürlüğü, güvenlik, uygun standartlarda yaşama, beslenme, barınma, giyinme ve ücretsiz sağlık ve eğitim gibi hakları kapsar. Bu bağlamda yoksulluk, adaletsizlik, çatışma ve marjinalleşme konularını ele alır ve toplumdaki tüm bireyleri kapsayan müdahaleler geliştirir. Yoksulluk gibi konularda hak temelli yaklaşım kaynakların dağılımına müdahale ederken, ihtiyaç temelli bir yaklaşım dezavantajlı gruplar için ek kaynaklar üretmeye veya aramaya gider. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi ihtiyaç temelli yaklaşım sorunu

çözmez, sadece kısa süreli bir çözüm sağlar. Hak temelli sosyal hizmet uygulamaları genel soruna yönelik makro politikalara katılırken aynı zamanda çalıştığı bireyle mikro boyutta fark yaratmaktadır. Bu mikro-makro sürecinde sosyal hizmet uzmanı bir köprü görevi görür ve mikro sorunların makro politikalara yansımada rol oynar. Toplumda özellikle dezavantajlı kesimlerle çalışırken hak temelli yaklaşım büyük bir öneme sahiptir (Zengin & Altındağ, 2016). Bu dezavantajlı gruplar; kadınlar, LGBTİ+ bireyler, çocuklar, engelliler ve günümüzde haksızlıkla çok fazla karşılaşan ve insan hakları ihlalleriyle yüzleşen mültecilerdir. Yazının ilerleyen kısmında sosyal hizmetin mültecilik ile ilişkisi ve bu konunun hak temelli yaklaşımdaki yeri ele alınacaktır.

Göç ve Mültecilik Olgusu

Mültecilik Kavramı ve Türkiye

Göç ve mültecilik konusu yüzyıllardır var olan bir konudur. İnsanlar tarih boyunca yer değiştirme hareketine girişmiştir. Bu hareket birçok etmenden dolayı doğmuştur. Koşulları iyileştirmek için yapılan hareketler, ekonomik ve eğitim amaçlı hareketler, merak duygusu ve son yıllarda artan otoriter rejimler sonucu ortaya çıkan savaşlar dolayısıyla yapılan göçler insanlık tarihinde yer almıştır. Özellikle 2.Dünya Savaşı sonrası Avrupa içi göçler mültecilik kavramını doğurmuştur (Bitkal, 2014). Bu bağlamda mültecilik tanımını yapan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (1951) büyük önem taşımaktadır. Sözleşmeye göre mülteci tanımı şu şekildedir:

'1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.' (BMMYK B. , 1951)

Daha sonra 1967 yılındaki ek protokol ile '1951' tarih sınırı ve daha önce yer alan 'Avrupa içinde meydana gelen olaylar...' ifadeleri kaldırılmıştır. Her ne kadar taraf devletler bu sözleşmeye imza koymuş olsa da Türkiye sözleşmeye coğrafi çekince ile

imza koymuştur ve sadece Avrupa Konseyi ülkelerinden sığınma talebinde bulunan bireylerin başvurusu kabul edildiği takdirde onlara mülteci statüsü verilmektedir. Türkiye'deki yasal düzlemdeki kavramlar dünya genelinden farklıdır ve literatürde genel olarak kullanılan kavramlar *mülteci (refugee)* ve *sığınmacı (asylum seeker)*'dir. Bu kavramlar temel anlamıyla 1951 sözleşmesindeki nedenlerden dolayı başka bir ülkeye sığınmaya gelen kişilerle ilgilidir. Sığınma talebinde bulunan ve süreci devam eden kişiye *sığınmacı (asylum seeker)*, talebi kabul edilen kişiye ise *mülteci (refugee)* denilmektedir (BMMYK B. , 1951). Ancak Türkiye için durum farklıdır. Türkiye'nin halen yürürlükte olan göç ile ilgili kanununda '*mülteci*', '*şartlı mülteci*', '*sığınmacı*', '*geçici koruma*', '*ikincil koruma*' gibi farklı statüler yer almaktadır (YUKK, 2013). Ayrıca, yine Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'ndan (YUKK) önce medyada Suriyeli bireyler ile ilgili '*misafir*' gibi kavramların da kullanıldığı görülmektedir (Çetinkaya, 2015). Bu kavram karışıklığı durumunda Suriye'den Türkiye'ye gelen bireylerle ilgili bir yazıda kullanılacak en uygun terim '*mülteci*' terimidir. Yukarıda da belirtildiği gibi Cenevre Sözleşmesi'nin koşulları ile başka bir ülkeye sığınan kişi statüsü durumunun kesinleşmesine göre mülteci/sığınmacı olarak adlandırılır. Ancak statüler, devletler ve sınırlar ile ilgilidir. Bir zulümden kaçarak başka bir yere gelen kişiler için en uygun terim mülteci'dir. Genel olarak literatürde de *sığınmacı (asylum seeker)/mülteci (refugee)* terimleri yer almaktadır. Her ne kadar ülke kanunlarına göre bu statüler değişse de insan hakları ile ilgili olan bu değerlendirmede mülteci terimini kullanmak yerinde olacaktır.

Türkiye'ye sığınma talebinde bulunan birey (Avrupa Konseyi ülkeleri) mülteci statüsü aldığı anda belirli haklara sahip olur. Bunlar oturma izni, çalışma hakkı, sağlık ve eğitim hakkı ve sosyal yardımları da kapsayan sosyal hizmete erişim haklarıdır (YUKK, 2013). Bunun dışında diğer ülkelerden gelen ve sığınma talebi olan bireyler Türkiye'de mülteci olarak anılmamaktadır (Buz S. , 2008). Bu bireyler Türkiye'ye geldikten sonra başka bir ülkeye geçmek için Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ile görüşmeye giderler. Ancak bu süreç uzun sürmektedir ve Türkiye'de beklenen süre boyunca bireyler çoğu haktan mahrum bırakılmaktadır. Özellikle İran'dan gelen LGBTİ+ bireyler ve kadınlar incinebilir gruplar arasında yer almaktadır (KAOS GL, 2016). Türkiye'den başka bir ülkeye geçecek olan kişiler YUKK'ye göre şartlı mülteci olarak belirtilmektedir. Bu kişilerin yararlanabildikleri hizmetler belirli sağlık hizmetleridir ve çalışma izinleri için sığınma talebinden sonra altı ay beklemeleri ve

ardından bu izne başvurmaları gerekir. Barınma, sosyal destek ve sosyal yardım gibi hizmetler ancak BMMYK, IOM (Uluslararası Göç Örgütü), SGDD-ASAM (Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği) veya gönüllü kuruluşlar tarafından sağlanabilmektedir (YUKK, 2013).

Suriye'den gelen bireylerin durumu ise daha farklı bir boyuttadır. 2011 yılında başlayan iç savaş, birçok sorunu beraberinde getirmiş ve bunun bir sonucu olarak insanlar zulümden ve savaştan kaçarak başka ülkelere sığınmışlardır. Bu savaş sonucu olarak şu sıralar Türkiye'de üç milyondan fazla Suriyeli mülteci –yasal düzlemde mülteci olarak anılmasa da zulümden kaçıp başka bir ülkeye sığınan kişiler literatürde mülteci (refugee) olarak anıldığından yazının ilerleyen kısımlarında 'Suriyeli mülteciler' ifadesi kullanılacaktır- olduğu belirtilmektedir (Halkların Köprüsü Derneği, 2016). Türkiye'ye sığınan Suriyeli mülteciler ile ilgili yönetmelik 13.10.2013 tarihinde çıkan Geçici Koruma Yönetmeliği'dir (Göç İdaresi, 2015). Yönetmelikte geçici koruma aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

“(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesele olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. (2) Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesele hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.” (Göç İdaresi, 2015)

Yukarıdaki tanıma baktığımız zaman, 'kitlesele hareket' tanımı görmekteyiz. Türkiye Cumhuriyeti Suriyeli mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin, Cenevre Sözleşmesi'ne konulan çekince nedeniyle tam bir tanım yapmamakla beraber, bu bireylerle ilgili medyada zaman içinde 'misafir' kavramı gibi muğlak ve hukuksal niteliği olmayan kavramları kullanmıştır (Özil, 2016). Bu statüsüz-lük durumu aslında tüm sorunlarla ilişkilidir. Geçici Koruma Yönetmeliği'ne bakıldığında, sağlık hizmetlerinden yararlanma, eğitime erişim, sosyal yardım ve iş piyasasına erişim gibi hizmetlerin bulunduğu görülmektedir. Ancak hizmetlerle ilgili düzenlemede bulunan 'imkânlar dâhilinde' ve 'kapasite dâhilinde' gibi ifadeler bu hizmetlerin ne kadar sağlandığı ile ilgili düşündürücü bir yer tutmaktadır. Sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan raporlara

bakıldığında özellikle çocuk işçiliği ve çalışma hayatındaki ücretlerle ilgili sorunlar olduğu görülmektedir (Halkların Köprüsü Derneği, 2016). Aynı şekilde yönetmelikte sınırdan gelen Suriyeli mülteciler için AFAD tarafından kamplarda konaklama imkânı sağlanacağı belirtilse de Suriyeli mültecilerin %90'ı kamp dışında yaşamaktadır (European Commission, 2017). Yine Avrupa Komisyonu ECHO Tanıtım Belgesi'ne göre kayıtlı mültecilerin belirtilen hizmetlere erişiminde özellikle dil engeli nedeniyle sorunlar yaşadığı belirtilmektedir (European Commission, 2017). Aynı zamanda diğer kuruluşların raporlarına göre BMMYK'ya kayıt, insani yardım gibi en temel konularda da sorunlar olduğu görülmektedir (MAZLUMDER, 2013).

Tüm bu hukuksal düzlem ele alındığında, hizmet erişimdeki temel sorunlardan birinin hukuksal olarak bir tanımın olmayışı olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Suriye dışında İran, Irak gibi ülkelerden gelen mülteciler de aynı şekilde hukuksal eksiklik sorununu yaşamaktadır. Bu sorun tüm mültecileri etkilediği gibi, mülteci gruplar içerisinde yer alan incinebilir grupları daha derinden etkilemektedir. Özellikle kadın, yaşlı, engelli, çocuk ve LGBTİ+ bireylerin yaşadığı dezavantajlılık mültecilik ile birleşince daha fazla sorunu beraberinde getirebilmektedir. Kamp dışında yaşayan mülteci kadınların istihdam, sağlık, eğitim, cinsellik, emek sömürsü gibi alanlarda fazlasıyla sorun yaşadığı görülmektedir (MAZLUMDER, 2014). Özellikle İran'dan Türkiye'ye sığınan LGBTİ+ mültecilerin de birçok sorun yaşadığı sivil toplum raporlarında belirtilmiştir (KAOS GL, 2016).

Her ne kadar hukuki olarak eksiklikler olsa da ASAM-SGDD, IOM ve BMMYK gibi akredite kuruluşlar da dâhil olmak üzere yerel düzeyde belirli örgütler mültecilere destek sağlamaktadır. Sağlanan destek ile ilgili olarak özellikle ASAM-SGDD'de istihdam edilen sosyal hizmet uzmanları önemli bir yer tutmaktadır. Yaşamın her boyutunda sorun yaşayan mülteci bireylerin sosyal hizmet ihtiyacı doğmuştur ve bu ihtiyaç devam edecektir.

Mültecilere Yönelik Sosyal Hizmet Müdahaleleri

Sosyal hizmet mesleği yukarıda da belirtildiği insan hakları ile yakından ilişkili bir meslektir. Sosyal adaletin temini ve bireylerin çevreleri ve yaşadıkları toplum içerisindeki sosyal işlevselliğini arttırmayı hedefler (Şahin, 2002). Sosyal adalet kavramının sosyal hizmetin ayrılmaz bir parçası olduğu düşünüldüğünde, sosyal

adaletin gerçekleşmesinin kaynakların dağılımı ile ilgili olduğu gerçeğinin uygulamada yansımalarının gerekliliği görülmektedir. Özellikle sosyal adalet temini ile ilgili sosyal hizmetin güçlendirme yaklaşımı ön plana çıkmaktadır (Tuncay & Erbay, 2006).

Sosyal hizmet müdahalesinde güçlendirme bireyin güçlerini farkına varması ve kullanmasına yardımcı olmaktır. Bu yaklaşım aynı zamanda uzman-müracaatçı arasındaki bir süreçtir (Duyan, 2014). Güçlendirme bireylerin kişisel, kişilerarası ve politik güçlerini de ortaya çıkarmayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Bu süreçte uzmanların belirli görevleri bulunur. Bu görevlerden en önemlisi ise özellikle mültecilerle çalışırken unutulmaması gereken '*Her birey, aile ve toplumun güçleri olduğu*' ilkesidir. Bu ilke çerçevesinde bireyleri güçlendirmek sosyal hizmet müdahalesinin temel yapı taşlarından biridir (Duyan, 2014). Güçlendirme yaklaşımı sosyal adaletin gerçekleşmesi için elzem olmakla beraber, yapılacak müdahalelerde baskı karşıtı uygulama ve hak temelli yaklaşım da yer almalıdır. Baskı karşıtı uygulama özellikle toplumun marjinalleşmiş ve eşitsizliği yoğun yaşayan gruplar ile çalışırken kullanılan bir yaklaşımdır. Aynı şekilde baskı karşıtı uygulama, sorunun sadece bir birey yani mikro üzerindeki etkisi yerine makro etkisini kavrar ve buna karşı bir mücadeleye girilmesine zemin hazırlar (Tuncay & İl, 2006).

Her iki yaklaşıma bakıldığında sosyal hizmetin savunucu rolü ön plana çıkmaktadır. Yapılan savunuculuk sadece çalışılan birey üzerinden değil aynı şekilde benzer sorunlardan muzdarip kitleler için de yapılan bir savunuculuktur. Girişilen sosyal aksiyon sonucu olarak sonucun çözülmesi hedeflenir. Bu hedeflerin gerçekleşmesi için girilen sosyal aksiyon genellikle dezavantajlı kesimler için girilen bir sosyal aksiyondur. Günümüzde özellikle Türkiye'deki mültecilerin fazlasıyla dezavantajlı olduğu düşünüldüğünde mültecilerle yapılan bir sosyal hizmet müdahalesinin baskı karşıtı uygulama, hak temelli yaklaşım ve güçlendirme yaklaşımından bağımsız olamayacağı ortaya çıkmaktadır. Bu süreçlerin hepsi sosyal hizmetin genelci bakış açısı ile bireyi çevresi içinde ele alarak onun işlevselliğini arttıracak bir hedefte ilerlemelidir (Şahin, 2002).

Sığınma konusunda yine genelci sosyal hizmet çerçevesinde bir ele alış, sorunların makro çözümü için de kolaylaştırıcı olacaktır. Çünkü sığınma olgusu sadece bir yere sığınma ile ilgili değildir. Bu olgu beraberinde göç öncesi, göç sırası yaşanan ve göç sonrası olarak belirli süreçleri kapsar ve birtakım sorunları meydana getirir (Güllüpinar,

2012). Bu kapsamlı süreçleri ele alırken yine detaylı bir sosyal hizmet müdahalesi gerekir. Sosyal hizmetin ana misyonlarından birinin de bağlantılandırma olduğu düşünüldüğünde, ihtiyacı olan kesimleri uygun kaynaklarla bağlantılandırmak sosyal hizmetin temel bir görevidir (Zastrow, 2014). Sığınmacıların da bu bağlantılandırma sürecine girmesi önem arz etmektedir. Yapılan çalışmalara bakıldığında mültecilerin kaynaklara nereden ulaşacaklarını bilmedikleri görülmüştür. Aynı şekilde kaynaklarla ilgili bir talepte bulunmaktan çekinmektedirler. Bu çekincenin iş alanında yoğunlaştığı ve çekince sonucu sigortasız, uzun saatlerde ve düşük ücretlerle çalışan bireylerin fazla olduğu görülmektedir (Halkların Köprüsü Derneği, 2016). Sığınma deneyimi genel olarak beraberinde çekinceleri getirirken, travma, korku, kayıplar ve şiddeti de getirir. Bu getirilen duygular ve olgular sosyal hizmet müdahalesi uygularken dikkat edilmesi ve üzerinde durulması gereken konulardır. Müdahale sonucu ise psikolojik olarak var olma isteği, ekonomik özgürlük, önceki kültürü yeni gelinen coğrafyada devam ettirme gibi çıktılar beklenir (Mültecilik ve Sosyal Hizmet Mesleği, 2007).

Tüm bu süreçlere bakıldığında sosyal hizmet uzmanının danışmanlık, savunuculuk, bilgilendirme, kaynaklara ulaştırma ve güçlendirme gibi rollerinin olduğu görülmektedir. Özellikle bu roller sonucu beklenen entegrasyonun sağlıklı bir şekilde işlemesi ve bireyin kültürünü de koruması adına bu alanda müdahalede bulunan uzmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Yukarıdaki rolleri yerine getiren uzman, mülteci bir bireyin yeni yaşamının inşasında önemli bir yer tutar (Buz S. , 2007). Sosyal hizmet uzmanı kişi için hayati bir müdahalede bulunur ancak bu sosyal hizmet uzmanı için de zorlayıcı bir süreç olabilmektedir. Özellikle iş yükü, yasalardaki boşluklar ve mültecinin göç ettiği ülkedeki halkın ürettiği nefret söylemleri süreci zorlamakta ve bazı durumlarda zedelemektedir (Padilla, 1997). Bu nefret söylemleri ve tüm yaşanan olumsuzluklara karşı gelmek adına uzmanın öncelikle mültecilik konusunda bilgili olması ve yanlış bilgilere kapılmamasının yanı sıra müracaatçının farklı bir kültürden geldiği ve onun buraya alışı için uzmanın yapacağı mikro, mezo ve makro müdahalenin önemli olduğunun farkında olması da gerekmektedir (Nash, Wong, & Trlin, 2006). Özellikle Avrupa'daki örneklere bakıldığında Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) Avrupa bünyesindeki sosyal hizmet uzmanlarının bu konuda fazlasıyla eğitimler aldığı ve çalışmalar yürüttüğü görülmektedir. Özellikle Almanya örneğinde göç olgusunun lisans düzeyinde geniş boyutlarda sosyal hizmet öğrencilerine anlatıldığı ve uygulamayla da pekiştirildiği görülmektedir. Bu pratik ve

teorik bilginin ileride de göç olgusunun Alman bir uzmanın şu sözüne yansıdığı görülmektedir: *‘Sosyal hizmet göçmenlerin yeni topluma nasıl yerleştiği ve toplumun buna nasıl adapte olduğu ile ilgilenir’* (Hardy, 2016). Bu ifade de görüldüğü gibi yapılacak olan müdahalenin hem mülteci bireyi hem de onun yerleştiği toplumu kapsamı sağlıklı bir entegrasyon süreci için gereklidir. Entegrasyon kavramına bakıldığında ise, bunun bir süreç olduğu görülmektedir. Entegrasyon bir kültürlenmedir. Bu süreç içerisinde esas olan bireyin yeni geldiği kültürde kendi kültüründen taşıdıklarını kaybetmeden uyum içinde yaşayabilmesidir (Yavuz, 2013). Süreç içerisinde hem göç eden kişinin uyumu sağlıklı bir şekilde taşıması hem de göç ettiği toplumun buna hazırlanması ve süreci kolaylaştırması beklenir. Süreç boyunca aile, eğitim ve sağlık sistemleri, devlet kurumları ve sivil toplum örgütleri gibi sosyal ve resmi kurumlar da büyük önem taşır (Yavuz, 2013). Bireyin uyum sürecinin sağlıklı olabilmesi için kurumlar ve kaynakları harekete geçirmek, bireyle mikro düzeyde, aile ve yerleşim bölgesinde mezzo düzeyde ve toplumla makro düzeyde çalışmak, danışmanlık, yönlendirme, eğiticilik ve destekleme gibi rollerle sosyal hizmet uzmanları bu süreçte aktif rol almalıdır. Sürecin içinde yer alan sosyal hizmet uzmanları nefret söylemleri ile de mikro, mezzo ve makro düzeyde mücadele ederek, entegrasyon süreci üzerindeki engelleri aşmalıdır.

SONUÇ

Sonuç olarak insan hakları ile yakından ilişkili olan ve kaynakların dağılımı, sosyal adalet ve dezavantajlılık konularını barındıran ve toplumsal değişim adına çalışan sosyal hizmet mesleğinin günümüzde en önemli konularından biri mültecilerdir. Mültecilerin hizmet erişimi sonucu ekonomik, sosyal, fiziksel ve psikolojik fayda sağlaması adına sosyal hizmet müdahalesi önem arz etmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları karmaşık sistemlerin açıklanması ve mültecilerin bu sistemle uzlaşması, işkence ve travma sonucu sağlıklı bir yas süreci geçirmesi ve yeni topluma yerleşimi gibi konularda profesyonel destek sağlayan eşsiz bir role sahiptir (AASW, 2016). İletişim becerileri ve savunuculuk gibi roller ile makro boyutta da mültecilerin savunuculuğunu yapan sosyal hizmet uzmanları, göç ve mültecilik konusu ile daha çok ilgilenmelidir. Tüm bu bilgiler ışığında sosyal hizmetin göç konusundaki artan önemi görülmektedir. Özellikle Suriye’deki savaş sonrası Türkiye, hem göç açısından hedef ülke hem de Avrupa’ya doğru olan göç yolu üzerinde olması nedeniyle geçiş ülkesi

konumundadır. Türkiye’de Suriyeli mülteciler dışında, Afgan, İranlı, Afrikalı ve diğer farklı kesimlerden de mülteciler vardır. Dünyada artan göç akımı ile beraber Türkiye’de mültecilerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarının rolü gün geçtikçe değer kazanmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları öncelikle bir insan hakkı olarak ilticanın farkına varmalı, hak temelli yaklaşım ile bireyle bağlantı kurmalı ve sonrasında güçlendirme, baskı karşıtı uygulama ve savunuculuk gibi kendi yöntemlerini ve yaklaşımlarını kullanarak sorunun çözümüne katkı sağlamalıdır. Bu süreç içerisinde uzman Türkiye’nin göç kanununun insan haklarına uygun bir şekilde mülteci ve sığınmacı tanımını içeren bir kanun olması adına görüşmeler ve çalışmalar yapmalı ve genelci yaklaşımdan gelen doğası gereği mülteci bireyin de bu sürecin içine girmesine yardımcı olmalıdır. Ancak bu sayede doğru ihtiyaç tespiti yapılır ve talepler uygun şekilde iletilir. Doğasında insan hakları olan bu mesleğin dikkatini büyük bir zulüm ve ayrımcılık gören, sağlıksız koşullarda yaşayan ve insan hakları ihlalleriyle karşılaşan mültecilere çevirmesi önem arz etmektedir.

‘Hiç kimse yasa dışı değildir.’

KAYNAKÇA

AASW. (2016, 03). *Scope of Social Work Practice with Refugees and Asylum Seekers*. 06 10, 2017 tarihinde AASW-Australian Association of Social Workers: <https://www.aasw.asn.au/document/item/8529> adresinden alındı

Bitkal, S. (2014, 09 12). *Ulusötesi Göçler ve Mülteci Sorunu: Suriye Örneği*. 06 08, 2017 tarihinde Akademik Perspektif: <http://akademikperspektif.com/2014/09/12/ulusotesi-gocler-ve-multeci-sorunu-suriye-ornegi/> adresinden alındı

BMMYK, a. (2007, 10 11). *Mültecilik ve Sosyal Hizmet Mesleği*. 06 10, 2017 tarihinde Mülteci.net: http://www.multeci.net/tr/h/M%C3%BCltecilik_ve_Sosyal_hizmet_mesle%C4%9Fi adresinden alındı

BMMYK, B. (1951). *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme*. 06 08, 2017 tarihinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü:

<http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf> adresinden alındı

Buz, S. (2007, 10 11). *Mültecilik ve Sosyal Hizmet Mesleği*. 06 10, 2017 tarihinde Mülteci.net:

http://www.multeci.net/tr/h/M%C3%BCltecilik_ve_Sosyal_hizmet_mesle%C4%9Fi adresinden alındı

Buz, S. (2008). Türkiye'de Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu. *TBB Dergisi*(76), 120-130.

Çetinkaya, B. (2015, 12 02). *Modern Kölelikle Ölüm Arasında: Suriyeli "Misafirler" Giderken*. 09 21, 2017 tarihinde Başlangıç Dergisi:

<http://baslangicdergi.org/modern-kolelikle-olum-arasinda-suriyeli-misafirler-giderken/> adresinden alındı

Duyan, V. (2014). Güçlendirme Yaklaşımı. *Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri* (s. 179-203). içinde Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.

European Commission. (2017, 04). *Turkey: Refugee Crisis*. 06 10, 2017 tarihinde EUROPEAN CIVIL PROTECTION AND HUMANITARIAN AID OPERATIONS: http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey_syrian_crisis_en.pdf adresinden alındı

Göç İdaresi. (2015, 02 02). *Geçici Koruma*. 06 09, 2017 tarihinde T.C. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_409_546_552 adresinden alındı

Güllüpinar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi Politikası ve Uluslararası Göç Kurumları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 53-85.

Halkların Köprüsü Derneği. (2016). *Mültecilerin Çalışma Hayatına Dair Saha Araştırması*. İzmir.

Hardy, R. (2016, 03 15). *The role of social work in the refugee crisis*. 06 10, 2017 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/social-care-network/2016/mar/15/social-work-refugee-crisis> adresinden alındı

- KAOS GL. (2016). *Telkin Olmayı Beklerken: LGBTİ Mültecilerin Ara Durağı Türkiye*. Ankara: Kaos GL.
- MAZLUMDER. (2013). *Türkiye'de Suriyeli Mülteciler -İstanbul Örneği- Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler*. 06 10, 2017 tarihinde http://istanbul.mazlumder.org/webimage/suriyeli_multeciler_raporu_2013.pdf adresinden alındı
- MAZLUMDER. (2014). *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu*.
- Nash, M., Wong, J., & Trlin, A. (2006). Civic and social integration: A new field of social work practice with immigrants, refugees and asylum seekers. *International Social Work*, 3(49), 345 - 363.
- Özil, H. (2016). Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler - Kitap İncelemesi. *Marmara İletişim Dergisi*(25), 125-129.
- Padilla, Y. (1997). Immigrant Policy: Issues for Social Work Practice. *Social Work*, 6(42), 595-606.
- Şahin, F. (2002). Genelci Sosyal Hizmetin Doğuşunu Hazırlayan Etmenler. *Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar*. Ankara.
- Tufan, B., Sayar, Ö., & Koçyıldırım, G. (2009). Sosyal Bir Hak Olarak Sosyal Hizmet. *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu* (s. 76-85). Antalya: Belediye-İş Sendikası.
- Tuncay, T., & Erbay, E. (2006). Sosyal Hizmetin Temel Hedefi: Sosyal Adalet Güçlendirmeye Retorikten Pratiğe. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(1), 53-69.
- Tuncay, T., & İl, S. (2006). Sosyal Hizmette Baskı Karşıtı Uygulama: Sosyal Adalet Paradigması Temelinde Bir Özgürleştirme Pratiği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(2), 59-71.
- Yavuz, S. (2013). GÖÇ, ENTEGRASYON VE DİN: AVRUPA'DA YAŞAYAN TÜRKLER. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 610-623.

YUKK. (2013). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. 06 08, 2017 tarihinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü:
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> adresinden alındı

Zastrow, C. (2014). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Nika Yayınevi.

Zengin, O., & Altındağ, Ö. (2016). Bir İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179-190.